

ЕЛЕОНОРА ПЕТРОВА
Музеј на Македонија
Скопје

УДК 737(38)

ПАЈОНИЈА И ДАМАСТИОН

Апстракт: Во прилогот се документирани блиските врски во ковањето на пари на Пајонија и Дамастион и се предлага ново посеверно лоцирање на Дамастион. Тоа е извршено врз основа на големиот број наоди на дамастионски пари на потегот Скопје–Куманово–Јужна Србија–Косово и Метохија како и според концентрацијата на рудните богатства на овој простор. Исто така во прилог на лоцирање на Дамастион одат и историските настани врзани за престанокот на неговото монетовање.

Проблемот на Дамастион долго време е присутен во науката. Предмет на повеќе расправи биле неговите врски со Пајонија, богатата продукција на пари и особено неговото лоцирање. Страбоновите податоци за Дамастион „над Епидамнос и Аполонија, а во близина на племињата Билиони, Тауланги, Партини и Бриги“¹, не биле доволно прецизни, па голем број автори во текот на XIX и XX век го лоцирале Дамастион од јужна до северна Албанија се до Бока Которска и на просторот северно од Лихнид во близината на Дебар или Ресен².

Дамастион за кого е познато дека бил населба на Грци од Халкидик, населен е уште кон крајот на V век од ст.е.³ Неговата ковница работела во текот на седумдесетина години од 390 до 325 односно 320 г. од ст.е. За тоа време во Дамастион биле ковани воглавно три врсти сребрени пари и тоа тетрадрахми од типот Аполон /треножец, драхми со претстава на женско божество и ковна плоча и тетроболи од типот Аполон/ копач. Сите овие врсти пари биле ковани според редуциран абдерски стандард подоцна познат како пајонски заради широката распространетост на пајонската парична продукција⁴.

¹ Str. VII. 7, 8.

² J.H.F. May, *the coinage of Damastion and the lesser coinages of the Illyro – Paconian region*, Oxford, 1939, со сета наведена литература за лоцирањето на Дамастион 1–37. Во поново време Дамастион го лоцирал во близината на Ресен N.G.L. Hammond, *a History of Macedonia*, Vol II, 189.

³ Str. VII, 7,8. 423 г. од ст.е. Мендејците заедно со бегалците од Егина го основале во Илирија градот Дамастион.

⁴ May, *Damastion* 46–47.

Во ковањето на Дамастион во пораниот период неоспорни се делувањата на Олинт и Халкида што се огледа во првите серии на пари чија претстава на аверсот е најблиска до портретот на Аполон од Халкидската лига. Дури во периодот после 360 г. од ст.е. се јавуваат првите и неоспорни врски со Пајонија. За овој период значајна е редукцијата на тежина на пајонските пари врзани за владеењето на Ликеј, кое околу 345 г. од ст.е. го прифаќа и Дамастион, а што е видливо во разликата на тежината меѓу постарите примероци (тешки преку 13 грама) и поновите (со тежина околу 12 грама)⁵. Освен употребата на истите стандарди нивната сличност е уочлива во портретот на драхмата на Ликеј близок до портретот на тетроболите на Дамастион од тоа време⁶.

Постојат уште примери на сличност во паричната продукција помеѓу Пајонија и Дамастион, како на пример стилизираниот симбол на цвет кој подоцна преминал во Y, карактеристичен на монетите на Ликеј и уште повеќе на Патрај. Овој симбол се среќава на голем број примероци на пари од Дамастион во периодот по 345 г. од ст.е., односно во VII група на ковање според Меј. Симболот на сончевиот диск и монограмот ME кој е особено карактеристичен за тетрадрахмите на Патрај се јавува и на дамастионските пари⁷. Портретот на Ликеј кој се јавува на неговите тетроболи и за кој повеќе автори се согласиле дека не може да биде портрет на Аполон е директно позајмен и на тетроболите од Дамастион од VIII група⁸. Сето тоа укажува на заклучокот дека во периодот помеѓу 350 и 330 г. од ст.е. кога Меј ги става VII и VIII група на ковањето во Дамастион, дамастионските мајстори-ковачи биле повеќе под влијание на Пајонија отколку на грчките ковници.

Влијанијата на Пајонија се мошне силни и во десетата група, бидејќи за еден примерок од дамастионската ковница кој според аверсот е идентичен со портретот на тетрадрахмите на Патрај, Меј смета дека е од оригинална пајонска ковница⁹. Сите овие сличности го натерале Меј да констатира дека Дамастион за време на владеењето на Патрај не бил само под пајонско влијание туку и под директна пајонска, односно Патрајева власт.

Овие претпоставки се зацврстуваат и со најновите истражувања врз оваа проблематика. На поврзаноста на Пајо-

⁵ May, *Damastion*, 106–107

⁶ о.с.

⁷ May, *Damastion*, 111. Тетрадрахмите на Патрај од оставата од Режанци, НР Бугарија имаат и монограм –ME. Истиот монограм се јавува и на еден примерок од „пајонската остава“ Д. Вучковиќ – Тодоровиќ, *Прилог познавању новца пеонских владара*, Старинар XXIV–XXV, 1975, 78.

⁸ May, *Damastion*, 137.

⁹ May, *Damastion*, 151.

нија со Дамацион во втората половина од IV век од ст.е. укажува и Ј. Јуркова во прилогот за прекованите статери од коркирски тип и во пајонска и во дамационска ковница, кои се датираат околу 330 г. од ст. е¹⁰.

Меѓутоа ако пајонско-дамационските релации ги констатираме барем во монетната продукција, проблемот со неговото лоцирање се чини сеуште отворен. Според податоците од повеќе автори најголемата концентрација на дамационските пари воглавно се врзува за териториите на Скопје, Куманово, Врање, Метохија и Косово, како и на потегот Злетово Кратово – Кустендил¹¹. Ако кон овие наоди ги додадеме и оставите со дамационски пари од Кутина кај Лесковец и јањевската остава¹², ќе се зголеми бројот на дамационските наоди на горе наведениот простор. Во Музејот на Косово во Приштина денес се наоѓаат два примероци на дамационски пари, а два примероци во Археолошкиот музеј во Загреб исто така потекнуваат и од територијата на Скопје (еден примерок од Кучевиште, а четири примероци од приватни колекционери од Скопје). Сега во Македонија скоро и да нема примероци на дамационски пари. Постои и еден примерок во Музејот во Прилеп, еден од Музејот на Македонија во Скопје и еден примерок кај приватен колекционер во Тетово¹³.

Земајќи го предвид лоцирањето на Дамацион на територијата на Западна Македонија, северно од Лихнид, во близина на Дебар или Ресен, кое го предложиле неколку автори, зачудува потполното отсуство на наоди на дамационски пари во овие области. Тоа во никој случај не оди во прилог на претпоставката за лоцирањето на Дамацион во овој регион. Од друга страна пак, изобилството на дамационски пари на просторот на Скопје и северозападно од него во Метохија и Косово не би можело да се објасни само како извоз на пари и сребро во овие области.

Идејата за лоцирање на Дамацион на горе споменативе простори не е нова. Меј сметал дека Дамацион се наоѓал северно од Македонија¹⁴, во близина на Пајонија. Мак го барал

¹⁰ J. Jurukova, *Peonija, Pelagija i Damastion u svijetlu nekih novih nalaza*, Numizmatika I (VII) Zagreb 1988, 6–8.

¹¹ May, *Damastion*, 7–8. R. Mack, *Grenzmarken und Nachbarn Makedoniens im Norden und Westen* (Diss. Göttingen 1952). Во оставата од Режанци постои примерок на дамационски пари.

¹² B. Sarija, *Damastionske tetradrahme iz Kutine blizu Leskovca*, *Starinar III* (1924–25) 97 и понатаму. E. Pegan, *Najdba damastionskih staterjev*, *Argo I*, 1, 1962, 25.

¹³ За податокот за постоењето на дамационски пари во Музејот на Косово му благодарам на колегатата Ф. Пеја. Останатите податоци ги изнел May, *Damastion*, 7, и во поново време В. Битракова–Грозданова, *Хеленистички споменици од Македонија*, Скопје 1988, 85.

¹⁴ May, *Damastion*, 30.

Даместион во областа Куманово–Кратово повикувајќи се на бројноста на монетните наоди во овие области и на богатите рудници со сребро¹⁵. Чершков навел податок за рударски јами кај Ново Бродо на Косово и за можноста на постоење на грчки емпориум во близината, врз основа на мноштво грчка керамика откриена при истражувањата¹⁶. Според податоците на Страбон „ во илирски Даместион постоела населба на Грци од Халкидик“, но лоцирањето толку далеку на север противречело на изнесените информации за положбата на дамастионските рудници¹⁷. Проблемот се јавил со претпоставеното лоцирање на Даместион на просторот Метохија–Косово на дарданска територија, а според Страбон тој бил на илирска. Меѓутоа, добро е познато дека Страбон при своите описи користел извори од класичниот и хеленистичкиот период, сè до нему современите автори. Ако податокот за Даместион се однесува за периодот кон крајот на V век од ст.е. не е чудно што се споменува илирска наместо дарданска територија, бидејќи Дарданците и нивното појавување во изворите се врзува за времето на Филип II¹⁸. Оттука и поставувањето на Даместион во Илирија во Страбовата „ Географија“, не му противречи на лоцирањето на овој град на просторот Метохија–Косово. Во прилог на тоа одат и резултатите од археолошките истражувања од поново време на горе наведените области. Материјалните остатоци од помладото железно време и класичниот период во регионот на Скопје, северно од него, како и во Метохија и Косово, дополнети со потврдена експлоатација на рудното богатство уште од времето на антиката, се повеќе ја зголемуваат можноста за лоцирање на Даместион северозападно од Пајонија¹⁹. Секако, тука треба да се има предвид и поновата аргументирана претпоставка за поместувањето на северната граница на Пајонија до Скопје и северно од него²⁰.

¹⁵ Mack, Grenzmarken.. 161–164.

¹⁶ E. Čerškov, *Municipium DD kod Sočanice, Priština – Beograd 1970 6–7.*

¹⁷ Str. VII, 7,8. F. Papazoglu, *Srednjbalkanska plemena u predrimsko doba, Sarajevo 1969, 355, 356 i zabeleška 97.*

¹⁸ Iust. VIII, 6.2.

¹⁹ Локалитетите во Скопско (Жданец, Бразда, Нерези, Студеничани и др.) и посеверно покажуваат богатство на археолошки материјал од V и IV век од ст.е. И. Микулчиќ, *Старо Скопје со околните тврдини*, Скопје 1980, 21–34; В. Соколовска – Р. Пашиќ, *Еден гроб од Жданец*, Зборник на Археолошкиот музеј 6–7, Скопје 1975, 231–243.; И. Микулчиќ–Ј. Јовановиќ, *Хеленистички опидум из Кршевице код Врања*, Врањски гласник 4, 1968, 355–372. За областите североисточно од Скопје, И. Чангова, *Тракиското селиште од I хиладолетие пр.н.е. Перник I*, София 1981, 51–106. Рудници на олово и цинк во кои како составен дел е и среброто: Злетово–Кратово, Кустендил, Скопско–Радуша, Брезовица, Паштрик, Коритник.

²⁰ За поместувањето на северната граница на Пајонија во регионот на Скопје и посеверно се изјасниле Мак, Хамонд а во поново време и В. Соко-

Употребата на рудните богатства од северната страна на Шар планина и лоцирањето на Дамасион во Метохија, би можело да има и свое историско објаснување. Општо е познат податокот дека во осумдесетите години на III век од ст.е. областите на Скопје и северно од него потпаднале под Дарданска власт, што особено се одrazilо во отсуството на материјалната култура во подоцнежниот период. Ако повторно се вратиме на податокот дека Дамасион престанал со својата продукција на пари 320 г. од ст.е., можно е причината за неговиот престанок да било потпаѓањето под дарданска власт, што би можело да значи дека Дамасион бил северно или северозападно од Скопје. Иста судбина најверојатно споделил и значајниот локалитет Кршевица кај Брање кој престанал со живот негде кон крајот на IV век²¹, како резултат на дарданското уништување.

Засега би било добро ако акцентот за лоцирање на Дамасион се стави на потегот Метохија–Косово, па и во областите Злетово – Кратово – Кустендил како одговор на досегашните лоцирања југозападно од Пајонија. Продолжувањето со истражување во тој правец и користењето на податоците од материјалната култура од најновите истражувања во СР Македонија и СР Србија (САП Косово), секако ќе овозможат поконкретни заклучоци.

ловска, Исар–Марвинци, Скопје 1986, стр. 22. Во мојот магистерски труд *Пајонска племена у светлу нових истраживања* (Београд, 1989, во ракопис) преку податоците кај античките писатели и новите археолошки истражувања, претпоставувам дека Скопје и областите северно од него биле пајонски барем во периодот VI–IV од ст.е.

²¹ И. Микулчиќ–М. Јовановиќ, *Кршевица...* 355–372.

SUMMARY

Eleonora Petrova: PAEONIA AND DAMASTION

The sole reference to Damastion in antiquity is found in Strabo's VII book 7.8. Many attempts have been made from this passage, to deduce the exact position of Damastion. Numerous scholars in the 19 th and 20 th century placed Damastion from south to north Albania, in Risan /Rhizon/ and on the territory north of Lake Lychnidus near Debar and Resen. However, there are locations of Damastion northwest from the above mentioned places, in the territory of Skopje, Kumanovo, southern Serbia, and Kosovo and Metochia as well.

Recent research has shown close relations between Paenonia and Damastion and their minting centers in the 4 th century B. C. There is a possibility that the Paenonian kingdom possessed the Damastion mint during the reign of the Paenonian king Patraus.

On the basis, of the largest concentration of Damastion coins in the territory of Skopje, Kumanovo, southern Serbia, Kosovo and Metochia, and the large number of mining centers in this region, we can assume that Damastion was located in the territory northwest of Paenonia.

The northwest location of the site of Damastion/provides the logical sequence for the Dardanian expansion coming from the North and proceeding South. Firstly, Damastion stopped minting coins in the last twenty years of the 4 th century B.C. , at the end of the 4 th century B.C. life stopped in Krshevica, and toward the beginning of the 3 rd century B.C. life came to an end near Skopje as a result of the Dardanian attacks. Thus means that Damastion must have been located much more northward, that the above stated sites, in order to be conquered first by the Dardanians.